

Kapitalizam u mreži života

Ususret predavanju Jasona W. Moorea u sklopu programa Instituta za političku ekologiju i Multimedijalnog instituta, donosimo razgovor s autorom knjige "Kapitalizam u mreži života".

Razgovarao: Kamil Ahsan

Na stranicama knjige *Kapitalizam u mreži života* **Jason W. Moore** zagovara kao imperativ cjelovitu teorijsku preradbu i sintezu marksističke, ekološke i feminističke misli tvrdeći: "Mislim da mnogi od nas intuitivno razumiju – čak i ako naši analitički okviri zaostaju – da je kapitalizam više od 'ekonomskog' sistema, više čak i od društvenog sistema. Kapitalizam je način organiziranja prirode."

Kamil Ahsan razgovarao je s Mooreom o njegovoj knjizi *Kapitalizam u mreži života* (Verso), objavljenoj u kolovozu 2015., ne bi li se uhvatio ukoštac s njegovim osporavanjem nekih starih pretpostavki.

Kamil Ahsan: Što je poslužilo kao impuls za Kapitalizam u mreži života?

Jason W. Moore: Želio sam iznaći okvir koji bi nam omogućio da razumijemo povijest posljednjih pet stoljeća na način koji je adekvatan krizi s kojom se suočavamo danas. Tijekom posljednjih četiriju desetljeća, na djelu je bio zeleno-aritmetički pristup problemu. Kad smo razmišljali o ekonomskoj, društvenoj ili bilo kakvoj drugoj vrsti krize, one su završavale u jednoj ladici. A kad je na red došla ekološka kriza – vodna, energetska ili klimatska – ona je završila u drugoj ladici.

Dakle, u razdoblju od otprilike posljednja četiri desetljeća, ekološki aktivisti i drugi radikali znali su upozoravati na ove različite krize, ali nisu znali kako ih povezati. Ekološki mislioci govorili su jedno, a onda radili nešto drugo – tvrdili su da su ljudi dio prirode i da se sve u modernom svijetu tiče naše veze s biosferom, no kad su započeli s analiziranjem i organiziranjem, sve se svelo na "Društvo + Priroda", kao da veza između društva i kulture nije intimna, direktna i neposredna kakva ona zaista i jest.

KA: Premisa je ove knjige da moramo srušiti dualizam "Priroda/Društvo" koji je tako dugo bio raširen diljem crvene i zelene misli. Odakle korijene vuče ideja tog dualizma i zašto je on u temelju artificijelan?

JWM: Ideja da ljudi stoje izvan prirode ima dugu povijest. Ona je kreacija modernog svijeta. Mnoge civilizacije prije kapitalizma gajile su osjećaj o ljudskoj posebnosti. No tijekom 16., 17. i 18. stoljeća, pojavila se vrlo moćna ideja – ugrađena u imperijalističko nasilje, izvlašćivanje seljaka i cijeli niz preslagivanja u pogledu onog što znači biti čovjek, a posebno u podjele u pogledu rase i spola – prema kojoj postoji nešto što se, po **Adamu Smithu**, zove "civilizirano društvo" i uključuje samo neke među ljudima.

Dočim je većina ljudi još uvijek bila podvedena pod kategoriju "Priroda", a nju se smatralo nečim što se mora kontrolirati, čime se mora ovladati, što mora biti stavljeno u službu – i što će trebati civilizirati. To zvuči vrlo apstraktno, ali moderni je svijet doista bio utemeljen na ideji da postoji jedna grupa ljudi koja se zove "Društvo", ali da većina ljudi ide u onu drugu ladicu koja se zove "Priroda", s velikim P. To je vrlo moćna ideja koja nije nastala samo zato što su se pojavili znanstvenici, kartografi ili kolonijalni vladari koji su odlučili da je to dobra ideja, nego zbog vrlo širokog procesa koji je povezivao tržišta i industriju, imperij i novi način pogleda na svijet koji je išao ukorak s širokim poimanjem znanstvene revolucije.

Ideja o Prirodi i Društvu čvrsto je ukotvljena u drugim dualizmima modernog svijeta: kapitalist i radnik, Zapad i ostatak, muškarac i žena, bijelo i crno, civilizacija i barbarizam. Glavni korijen svih ovih dualizama je dualizam Priroda/Društvo.

KA: U čemu leži važnost rušenja ovog dualizma, posebno iz perspektive vaše rekonceptualizacije kapitalizma koji je, kako kažete, "su-proizveden" od strane ljudi i vanljudskih priroda?

JWM: Važno je razumjeti da je kapitalizam su-proizveden od strane ljudi i ostatka prirode, posebno zato da bismo razumjeli krizu koja se odvija danas. Uobičajeni način razmišljanja o problemima našeg suvremenog svijeta navodi nas da podvedemo socijalne, ekonomske i kulturne krize pod rubriku "društvene krize", a zasebno imamo ekološke krize, dakle klimatske i ostale ekološke krize. Danas ubrzano shvaćamo da ne možemo govoriti o jednim krizama bez drugih i da, zapravo, nikad nismo ni mogli.

Moramo nadići ovaj dualizam da bismo polako mogli dospjeti do spoznaje trenutne krize; jedne krize s mnogo manifestacija. Neke od njih, poput financijalizacije, doimaju se kao u cijelosti društvene dok druge, kao moguće šesto izumiranje života na planetu, čine se čisto ekološke. No, ova su dva momenta zapravo vrlo tijesno povezana na mnogo zanimljivih načina.

Jednom kad shvatimo da su veze od središnje važnosti, počinjemo uviđati da je Wall Street način organiziranja prirode. Gledamo razmotavanje današnjih problema – poput recentnih turbulencija na kineskoj i američkoj burzi – kao dio klupka koje čine veći problemi poput klime i života na ovom planetu, i to na način za koji čak ni radikalni ekonomisti nisu spremni. To utječe na našu politiku. Danas vidimo pokrete – kao što je "food justice movement" u svojim raznim inačicama – koji tvrde da moramo razumjeti ovu transformaciju i da je ona povezana s pravom na hranu u ekološkom smislu, ali i u kulturnom i demokratskom smislu, te da je njih nemoguće odvojiti.

Problem sa zelenom aritmetikom u formuli "Društvo + Priroda" leži u čudnom odvajanju ekološke pravednosti od društvene pravednosti, ekološke održivosti od društvene održivosti, ekološkog imperijalizma od običnog imperijalizma – iako svatko tko je upoznat s poviješću imperijalizma zna da su u imperijalizmu uvijek bila bitna pitanja "koga ćemo smatrati vrijednim?" i "koje ćemo društvene grupe smatrati vrijednima?". Jednom kad više ne budemo promiskuitetni s pridjevima, uvidjet ćemo da je u imperijalizmu uvijek bila bitna isprepletenost ljudi s ostatkom prirode.

Mislim da praktički možemo početi stvarati nove saveze s drugim dijelovima svjetskih društvenih pokreta koji su nepovezani – između seljačkih pokreta i

radničkih pokreta, između ženskih pokreta i pokreta za rasnu pravdu. Postoji zajednički korijen. Razlog za ono što sam nazvao "jedinstvenim metabolizmom" ljudi u mreži života je ključan – on nam dopušta da počnemo stvarati veze između društvenih momenata i ekoloških momenata.

KA: Otvoreno se protiveći binarnosti Priroda/Društvo, vi predlažete novu sintezu, "oikeios". Što je to i na koji način produbljuje našu analizu kapitalizma?

JWM: U jezgri radikalne misli nešto je što se ogrešuje o naglasak koji stavljamo na povijest i na veze između ljudi u mreži života. Dogodilo se to da srž ideje Prirode bude nešto netaknuto, izuzeto od odnosa među ljudima, nešto kao priroda bez povijesti. To dovodi do poimanja Prirode koja je negdje tamo i koju moramo zaštititi jer će nastupiti apokalipsa ako to ne učinimo. Takvo je poimanje djelomice ispravno, ali čini nešto što radikali inače obično ne čine: imenuje sistem pogrešno.

Radikali govore o interakciji između ljudi i ostatka prirode, ali ne imenuju odnos proizvodnje života koji stvara kako okoliš tako i vrste. Čovječanstvo evoluiralo putem niza aktivnosti koje su proizvele okoliš preobražavajući ne samo krajolike nego i ljudsku biologiju. Na primjer, ovladavanje vatrom omogućilo je precima ljudi da razviju manje probavne sustave i koriste vatru kao neku vrstu vanjskog želuca.

Jedna od važnih ideja u ovoj knjizi jest da Prirodu općenito obilježava mnogo obrazaca koji su relativno konstantni – rotacija Zemlje oko svoje osi prilikom okretanja oko Sunca u određenoj orbiti – ali da je Priroda i povijesna.

S pojmom oikos počinjemo govoriti o odnosu proizvodnje života i imenujemo ovaj odnos iz kojeg proizlaze mnoštvenost ekosistema koji uključuju ljude. Ljudi uvijek stvaraju svoj okoliš te u tom procesu stvaraju i međusobne odnose te odnose s vlastitom biologijom. Strukture moći, proizvodnje i, što je ključno, reprodukcije dio su priče o tome kako stvaramo krajolike i okoliše i kako ovi okoliši zauzvrat stvaraju nas. Bez obzira na to, naši vokabulari i pojmovi duboko su ukorijenjeni u dualizmu koji ste spominjali. Moramo srušiti ovaj dualizam i ponuditi neke nove pojmove.

KA: Pri početku knjige citirate Marxovu primjedbu prema kojoj je industrijalizacija bila pretvaranje "krvi u kapital". Nastavljate govoriti o ovoj zastrašujućoj preobrazbi rada na svim oblicima prirode u vrijednost. Koje je oblike Prirode kapitalizam povijesno prisvojio i što kapitalizam smjera s prethodno neiskorištenim prirodama?

JWM: Kapitalizam je čudan sistem jer zapravo nije antropocentričan na način na koji ga zeleni obično opisuju. Antropocentričan je u užem smislu što znači da ljudi rade u robnom sistemu koji se temelji na eksploataciji: radnik ili radnica rade četiri sata da bi pokrili svoje plaće, a potom još 4-10 sati za kapitalista. To je jedna od dimenzija na koju je Marx usredotočen. No, on je svjestan i šireg skupa dimenzija.

Kapitalizam tretira jedan dio čovječanstva kao društvo – onaj dio čovječanstva koji je u društvenom odnosu posredovanom novcem i koji se reproducira unutar tog odnosa. No – i ovo je protuintuitivno – kapitalizam je

također otok robne proizvodnje i razmjene unutar mnogo šireg oceana prisvajanja neplaćenog rada/energije. Svaki radni proces, recimo, radnika u Šenženu u Kini ili u tvornici automobila u Detroitu prije 70 godina ovisi o prisvajanju neplaćenog rada/energije od ostatka prirode. Kapitalizam je, prije svega, veličanstven i destruktivan sistem "prisvajanja žena, prirode i kolonija", da upotrijebim sjajan izraz **Marije Mies**.

Problem koji kapitalizam susreće danas je da se izbor između prilika za besplatno prisvajanje rada – od šuma, oceana, klime, tla i ljudskih bića – dramatično sužava. Za to vrijeme, masa kapitala koja luta oko svijeta tražeći nešto u što će biti investirana svakim je danom sve veća. Sagledavanje kapitalizma u ovoj knjizi upućuje na nešto što je trenutno u pokretu i što će rezultirati sve nestabilnijom situacijom unutar idućih deset, dvadeset godina. Tu je ogromna masa kapitala koja zahtijeva da bude investirana i pozmašno sužavanje broja prilika da se rad dobije besplatno. To znači da kapitalizam mora početi plaćati troškove uobičajenog poslovanja, odnosno da se volumen prilika za investiranje kapitala smanjuje. Ima pustog novca, a nitko nema blagu ideju što bi s njim.

U radikalnoj kritici pojavila su se dva paralelna pravca. Po jednom od njih, svijet se konča; u pitanju je planetarno apokaliptičko sagledavanje stanja stvari **Johna Bellamyja Fostera**. Postoji i drugo sagledavanje kapitalizma po kojem on ima problem s nedovoljnom potrošnjom ili nejednakošću. No, bilo koji od ovih argumenata uzet pojedinačno nepotpun je bez onog drugog, potrebno ih je povezati. A kad uključite ekološki aspekt u teoriju ekonomskih kriza ili analizu društvenih nejednakosti, uvjeti razumijevanja ekonomskih ekspanzija ili implozija i nejednakosti počinju se mijenjati, a vrijedi i obrnuto. Jedan dio toga odnosi se na činjenicu da je srž društvene nejednakosti, uz klasne, rasne i rodne linije, potpuno povezana s načinom na koji kapitalizam funkcionira u mreži života.

KA: Okrenimo se radnom procesu, temelju kapitalističke eksploatacije po klasičnoj marksističkoj misli. Tvrdite kako je Marx osjećao da nije samo nadnički rad nego i neplaćeni rad, kao i energija ljudi, napose žena, i vanljudskih priroda ono što je od središnje važnosti za kapitalizam. I primjećujete da živimo u svijetu gdje se čini da sve više postavljamo pitanja plaća i radnih mjesta nasuprot pitanju klime, što čini lažnu dihotomiju. Kako da se oslobodimo od ove lažne opreke koju nastojite razbiti?

JWM: Uputio sam se u samu jezgru marksističke misli da bih otamo izmamio novu interpretaciju koja je konzistentna s načinom na koji je Marx mislio o toj problematici. Vrijednost je jedna od najdosadnijih stvari o kojoj baš svaki marksist ima nešto za reći – kad god čujem riječi "zakon vrijednosti" samo preletim očima. Sve su civilizacije znale da život ima vrijednost i imale načine da je odrede. To nije isključivo odlika kapitalizma. Kapitalizam pak smatra da je radna proizvodnost u sklopu društvenog odnosa posredovanog novcem ono što se računa, a da rad žena, prirode i kolonija treba obezvrijediti. Ako to uzmemo u obzir preokreće, se uobičajeni marksistički argument. Ima neka vrsta zakona vrijednosti u kapitalizmu koji je zakon "jeftine prirode" ili zakon obezvređivanja rada ljudi kao i ostatka prirode.

Odrastao sam na pacifičkom sjeverozapadu gdje se odvijala ova vrsta politike. Na jednoj su strani bili borci za očuvanje prirode koji su, s pravom, željeli zaštititi stare šume. S druge je strane bila buržoazija, ali i radnički sindikati koju su govorili da, eto, mi trebamo radna mjesta.

To se mijenja. Postaje jasno, čak i pokojem krupnom biznisu, da će promjena klime iz temelja promijeniti uvjete pod kojima se ostvaruje profit. Možemo to primijetiti na pitanju hrane. Moderni je svijet nastao zahvaljujući jeftinoj hrani do koje možete doći ako imate vrlo stabilnu klimu, puno tla, jeftini rad – tad možete doći do kalorija relativno jeftino. No, svjedočimo pojavi pokreta za pravo na suverenost ishrane koji kažu da ionako više nema poslova i da nema načina da se prirodu natjera da radi besplatno išta više od onoga što ona trenutno radi budući da vidimo kako na naplatu dolaze računi tretiranja atmosfere kao da je smetlište.

Vidimo tu situaciju u Kaliforniji, na primjer, gdje je suša postala tako teška – najgora u 1200 godina, kažu – da bi središte sjevernoameričke monokulturne proizvodnje za tržište moglo nestati tijekom nekoliko sljedećih desetljeća. U puno pogleda, ubrzanje historijske promjene pretvara govor o "radnim mjestima nasuprot okolišu" u relikv prošlosti.

KA: Dosta pažnje posvećujete prisvajanju društveno nužnog neplaćenog rada za kojeg tvrdite da je modus operandi kapitalizma, dok je to pitanje zelena i crvena misao uglavnom ignorirala. Možete li nam dati neke primjere?

JWM: Prije svega moramo biti svjesni da je najmoćniji mit koji je usmjeravao zelenu misao i ekološki aktivizam tijekom posljednja četiri desetljeća onaj o industrijskoj revoluciji – to je argument koji se danas ponavlja s uvođenjem pojma "antropocen", argument koji kaže da sve ono loše u pogledu promjena okoliša seže samo do Engleske oko 1800. godine, parnog stroja i ugljena. To baš i nije istina, ali ideja je čvrsto usađena u način kako saznajemo o modernom svijetu i posebno u način na koji razmišljamo o ekološkoj krizi.

Zapravo se uspon kapitalizma najjasnije očituje u 15., 16. i 17. stoljeću u načinima na koje su krajolici i ljudi u tim krajolicima bili preobraženi. Između 1450. i 1750. nastupila je revolucija u proizvodnji okoliša koje je bila bez presedana u pogledu razmjera, brzine i dosega.

Najdramatičniji izraz ovog procesa bilo je osvajanje Amerika koje je bilo mnogo više od pukog vojnog osvajanja i genocida, iako su oni činili njegov bitan dio. Novi svijet postao je tlo na kojem se industrijski kapitalizam trebao dokazati, i to u svakom mogućem smislu. Počeci se mogu prepoznati u plantažama šećera. Odmah potom tu je izvlačenje srebra iz tla u Potosiju, današnjoj Boliviji, kao i u Španjolskoj, današnjem Meksiku. To je uključivalo velike proizvodne procese, mnogobrojne strojeve, ulaganje novca, radnike čiji je rad bio određen vremenom i zadacima – sve to oslanjalo se na besplatno prisvajanje rada prirode ili na vrlo niske troškove i pretvaranje tog rada u nešto što se moglo kupiti ili prodati.

To je uništilo tla i, između ostalog, planinska područja u Andama koja su popuno obešumljena što je uzrokovalo strašnu eroziju tla. No, isto je tako djelovalo devastirajuće na ljude koji su bili uključeni u taj proces. U Potkraljevini Peru tijekom 16. i 17. stoljeća, Kastiljanci, Španjolci, na primjer,

imali su posebnu riječ za starosjedioce – naturales. Ovi radnici i starosjedioci smatrani su dijelom prirode.

Isti tip ophođenja bio je na djelu kod afričkog ropstva. Afrički rob bio je stvarnost sjedinjena s plantažama šećera i to nam govori nešto važno – ne samo da su tla Novog svijeta bila prisvojena i iscrpljena a šume raskrčene, nego su i afrički robovi bili tretirani kao dio prirode, a ne kao ljudi ili dio društva. Rad Afrikanaca bio je prisvojen kao što je bio prisvojen rad tla i šuma. Na toj se osnovi pojavio novi odnos s prirodom i to je bilo povezano s ekonomijom.

Svaki put kad bi se novo carstvo otisnulo, Portugalci u Novi svijet ili Indijski Ocean, kao i Holanđani i Španjolci, prvo bi prikupilo sva prirodna blaga koja je moglo naći, uključujući i ljude, kako bi ih značenjski odredilo i ekonomski racionaliziralo. U konačnici, to je bio nevjerojatan proces mobiliziranja neplaćenog rada u službi robne proizvodnje i razmjene. Kapitalisti, ili kolonijalna sila, htjeli su prije svega uložiti nešto malo novca da bi natrag dobili puno korisne energije u obliku srebra, šećera, a kasnije, s početkom industrijske revolucije, duhana i pamuka. Svaki je tehnološki iskorak – parni stroj, a prije njega inovacije u brodogradnji – bio oslonjen na isti proces: na novi način prisiljavanja prirode da radi besplatno, ili uz niske troškove, u velikim razmjerima. Isti se slučaj ponovio s naftom u prošlom stoljeću.

KA: Koja je vaša kritika antropocena i što mislite o načinu na koji on prelazi preko prave historijske analize kapitalizma?

JWM: Moramo razlikovati dvije upotrebe pojma. Jedna je antropocen kao tema razgovora u društvu, tema razgovora koji vodite s prijateljima za večerom ili kod aparata za kavu. U ovom smislu vrlina je antropocena u tome što otvara neka važna pitanja: kako se ljudi uklapaju u mrežu života? No, antropocen ne može odgovoriti na ovo pitanje, budući da su sami članovi u tom pojmu postavljeni dualistički, kao u poznatom članku *The Anthropocene: Are Humans Now Overwhelming the Great Forces of Nature?* **Willa Steffena, Paula J. Crutzena i Johna R. McNeilla.** Ako vjerujete da su ljudi dio prirode, onda ne možete smatrati da je ovo pitanje dobro formulirano.

Antropocen kao argument u svom dominantnom obliku, s druge strane, apsurdan je povijesni model. Prema njemu sve manje-više počinje u Engleskoj 1800-ih s parnim strojem i ugljenom. Ima raznih povijesnih problema o kojima smo govorili povezanih uz to. Puno prije parnog stroja, nastupilo je povećanje kapitalističke sposobnosti da za red veličine preobrazi okoliš u pogledu razmjera, brzine i dosega.

Jako me muči što se ispostavilo da je antropocen sličan buržoaskoj varci koja odgovornost za probleme stvorene od strane kapitalizma prebacuje na čitavo čovječanstvo. To je duboko rasistički, eurocentrički i patrijarhalni pogled koji niz vrlo ozbiljnih problema predstavlja kao odgovornost čovječanstva u cjelini. Na dubljoj filozofskoj razini, svi smo mi isti u očima antropocena. S povijesne strane, to je najgora pojmovno nasilje koje možete naturiti. To bi bilo jednako kao reći da rasa danas nije bitna u Americi – smijali bi se onome tko bi tvrdio nešto takvo. No, ideja antropocena prolazi dijelom zbog dualizma Priroda/Društvo.

KA: Je li kapitalizam danas, kad se sve zbroji i oduzme, u razvojnoj krizi? S kakvim nas prognozama ostavlja nova historijska analiza koju ste nam ponudili?

JWM: Sve ovisi o tome kako razmišljate o kapitalizmu. Ako se držite standardne definicije kapitalizma kao sistema usmjerenog na beskonačni ekonomski rast i maksimiziranje profita, onda možete reći puno o sposobnosti kapitalizma da preživi. Ali ako je kapitalizam ovisan o prisvajanju neplaćenog rada ljudi i ostatka prirode... onda morate granice početi poimati drugačije.

Središnje pitanje političke ekonomije je ovo: kako se događa brzi rast kapitalističkih investicija i akumulacija u modernom svijetu i koje su njihove granice?

Čak i bez klimatskih promjena, ove granice bile bi teško premostive. Kapitalisti su uvijek uspijevali pronaći izlaz iz krize, u tom se pogledu radikalni i konzervativci slažu. Oni govore iste stvari budući da su slijepi za prirodu. Kapitalizam je prije svega sistem jeftine prirode koja se sastoji od četiri jeftina dobra: radne snage, energije, hrane i sirovina. Kapitalizam obnavlja jeftinoću ovih prirodnih dobara pronalazeći nove dijelove prirode koji nisu komodificirani ili podvedeni pod društveni odnos posredovan novcem. U 19. stoljeću, to su bile Južna i Istočna Azija. Tijekom zadnjih 30 godina, neoliberalizam je tu podveo Kinu, Indiju, Sovjetski Savez i Brazil.

Zatim, tu su i klimatske promjene. Ona značajno usporava "jeftine prirode" koje su preostale. Klimatske promjene najveći su pojedinačni vektor povećanja troškova uobičajenog poslovanja. Ona će podrivati osnovu kapitalističkog odnosa s prirodom radikalno podrivajući strategiju jeftinih priroda na koju se kapitalizam oslanjao.

KA: Spomenuli ste da pokreti za očuvanje okoliša kao i društveni pokreti polako počinju shvaćati da je opreka Priroda/Društvo lažna, možda upravo zbog ozbiljniji prijetnji podjednako za prirodu i za društvo te zbog kapitalizma, posebno njegovih bušotinskih projekta velikih razmjera kao nasrtaja na Prirodu koju čine i ljudi.

JWM: Mislim da danas postoje pokreti koji vide Prirodu i Društvo kao nerazdvojivo povezane. Mislim da je sljedeći korak otići do srži pitanja rase, roda i nejednakosti da bi se istaknulo kako su ona blisko povezana s načinom na koji se zamišljaju Priroda i Društvo u suvremenom svijetu. Ako se upitate nešto vrlo jednostavno, na primjer zašto neki ljudski životi vrijede više od drugih – pomislimo na Black Lives Matter – ili zašto su neki genocidi važniji od drugih, uvidjet ćete da su tu u igri neke vrlo moćne pretpostavke o Prirodi i Društvu.

Mislim da pokreti nastali protiv ekstrakcije nafte iz katranskih pijesaka ili naftovoda Keystone XL predstavljaju vrstu društvenog organiziranja koja radi u prilog argumentima moje knjige. Pokreti za pravednost ne mogu biti umireni novom raspodjelom prinosa, dijelom zato što kapitalizam više ne ostvaruje viškove kao nekad. Ovi razgovori vode se pogotovo oko energije, frackinga, nafte i projekta crpenja u Latinskoj Americi. I, naravno, u Latinskoj Americi mnogi starosjedioci nikad nisu ni vjerovali u ovaj dualizam. Uvijek su bili ispred.

No, na ljevici, posebno u Sjevernoj Americi, još ima onih koji Prirodu doživljavaju kao nešto što je tamo vani, kao varijablu ili kao kontekst, a to je politička slijepa ulica. Moramo vratiti Prirodu u kapitalizam i razumjeti kapitalizam u Prirodi.

Jason W. Moore docent je sociologije na Sveučilištu Binghamton i koordinator World-Ecology Research Networka. Često piše o povijesti kapitalizma u Europi, Latinskoj Americi i Sjedinjenim Državama u razdoblju od dugog šesnaestog stoljeća do neoliberalnog doba. Trenutno završava knjigu *Ecology and the Rise of Capitalism*, ekološku historiju uspona kapitalizma koju će objaviti University of California Press. Kamil Ahsan nezavisni je autor i doktorant razvojne biologije na Sveučilištu Chicago. Intervju je izvorno objavljen u časopisu *Viewpoint Magazine*, a s engleskog ga je preveo Ante Jerić.

Objavio/la *antonija* [at] *kulturpunkt.hr* 13.06.2016